

NILS BILDT:

Moderna tider

Den engelske historikern Paul Johnsons stora verk "History of the Modern World – From 1917 to the 1980s" har nu kommit ut på svenska. Den utgör en betydelsefull analys över 1900-talet.

Paul Johnson: **Moderna tider**. Timbro 1987

Paul Johnson börjar sin dramatiska beskrivning över de senaste sex decennierna kring slutet av det första världskriget. Krigsslutet såg den gamla europeiska ordningen från Wien-kongressen smulas sönder. Politiskt utvecklades fascismen som ideologi i Italien, parallellt med att den första marxistiska staten etablerades i Sovjetunionen. Intelligentsian såg även vidden av Einsteins nya världsbild och djupet i Freuds tankar.

Han spårar sambandet i utvecklingen av dessa skeenden under det arkaiska tjugotalet, det desperata trettiotalet och det katastrofala fyrtiotalet.

Inom ramen för en struktur, som ger ett brett utrymme för högst personliga och fängslande personbeskrivningar, beskriver han sedan efterkrigstidsutvecklingen. Då utvecklade två supermakter, som låstes in i det kalla kriget i Europa. Det skedde parallellt med den kommunistiska revolutionen i Kina och avkolonisationen i Asien och Afrika, med dess tragiska demokratiska och ekonomiska efterföljder.

Samtidigt skildrar han den demokratiska renässansen i Europa och den med den ömsesidigt beroende kapitalistiska ekonomiska återhämtningen i Europa och i Fjärran Östern.

Slutligen skildrar han Sovjetunionens

expansion till en global militär makt och USAs totala tekniska, ekonomiska och militära hegenomi – efter att de med nöd och näppe undgått sitt självmordsförsök under perioden 1965–1980.

Paul Johnson har en bakgrund som chefredaktör för den vänsterintellektuella tidskriften *New Statesman*. Med tiden fördjupades, omdanades och utvecklades hans världsbild. Han är nu en djupt humanistisk och kristen person och har i flera verk belyst kristenhetens historia.

Paul Johnson ger en djupt personlig analys över utvecklingen, som ger en desillusionerad mans bild över 1900-talet.

Han analyserar inledningsvis Versailles-freden och betonar behovet av en rättvis fred, insikt i och erkännandet av verkliga förhållanden och ömsesidig långsiktighet mellan parterna. Därmed underkänner han de idealistiska amerikanerna, med president Wilson i spetsen, och de hämndlystna fransmännen, anförda av den franske premiärministern Poincaré.

Han betonar kristenhetens värderingar i kombination med tron på det personliga ansvaret. Kristenheten lägger grunden för humanistiska värderingar och säkrar, i kombination med tron på det personliga ansvaret, ett folkstyre och en demokratisk utveckling.

Han belyser inflationens konsekvenser på realräntefoten med dess katastrofala konsekvenser för investeringsviljan och därmed den ekonomiska utvecklingen.

Hela boken andas en kylig realism. Han ställer den mot den blåögda idealism som till en stor del styrde de demokratiska staterna under de senaste sex decennierna. Den har bäddat för totalitära regimers härnadståg i och utplåningen av civiliserade länder i Europa samt uppkomsten av

totalitära och folkförnedrande regimer i nästan alla avkoloniserade länder i Afrika och Asien.

Eftersom han kyligt analyserar vad som hänt, uttrycker han inte vad han vill, men läsaren anar att författaren önskar se en civilisationens triumf, genom ett enat demokratiskt och kristet Europa.

Han belyser globala balansproblem, som Tysklands påtvingade ohållbara ekonomiska situation efter det första världskriget, som en följd av fransmännens hämndvilja, och Japans hotade situation före det andra världskriget, som en följd av amerikanarnas bristande insikt i japanernas beroende av import av olja.

Vidare påvisar han inrikespolitiska balansproblem inom samtliga totalitära stater. Den främsta anledningen till obalansen är att de inte grundar sin makt på ett konstitutionellt folkstyre, med balanserat ansvar mellan lagstiftande, dömande och verkställande makter.

Paul Johnson legitimerar kriget för att säkra kristna och demokratiska värderingar. När segrarna vid Versailles 1918 slutit en för alla kortsiktig och för Tyskland orättvis fred, som lade grunden för Nazitysklands uppkomst och tillväxt, borde de — enligt författaren — tidigt gått till angrepp mot Nazityskland, antingen 1933, vid Rhenlandsföreningen, 1937 vid Tjeckoslovakiannektningen, eller senast 1939 vid Poleninvasionen.

Han betonar behovet av sammanhållning mellan demokratiska länder, men han underkänner internationella fredsmäklande organ, eftersom de saknar internationell makt.

Han efterlyser indirekt en internationell säkerhetsdebatt om demokratins sårbarhet och de medel som behövs för att

säkra en demokratisk och humanistisk utveckling framöver.

Viktigast är att de demokratiska och kristna länderna har mål och att de vet vad de vill.

Goda exempel på länder som saknade mål är USA, när de motiverade sitt tilltagande Vietnam-engagemang under 1960-talet, liksom England och Frankrike, när de motiverade sitt Suez-engagemang 1956.

Goda exempel på länder som haft mål är England och USA under andra världskriget, när de kunde måla bilden av en förhatlig fiende, och Japan sedan 1960-talet, då de lade grunden för sin ekonomiska utveckling.

Det har varit lättare för totalitära statsöverhuvuden att förenkla världsbilden för landets befolkning, och med hjälp av en kontrollerad media ställa upp politiska mål, omforma dem till militära mål, vilka i sin tur ställer ekonomiska krav på bygandet av vägar, stridsvagnar och flygplan.

Över huvud taget betonar Paul Johnson att makt grundar sig på militär styrka, i kombination med en insiktsfull underrättelsetjänst. Välgrundade militära styrkejämförelser ligger till grund för fastheten i tonläget vid möten mellan internationella statsöverhuvuden.

Ett gott exempel på behovet av styrkejämförelser utgörs av Hitlers Tjeckoslovakiannektning, som de facto avgjorde slaget om Frankrike 1940, dvs tre år senare. Genom att den engelske premiärministern Chamberlain tillät Hitler att annektera Tjeckoslovakien, svängde styrkebalansen med 75 divisioner till Hitlers fördel. Hitler kunde frigöra 35 divisioner som annars skulle ha bundits vid den

tjeckiska gränsen. Samtidigt annekterade han 40 tjeckiska divisioner och den framstående tjeckiska vapentillverkaren Skoda. Varannan tysk stridsvagn som tre år senare rullade in i Frankrike, kom från tjeckiska vapensmedjer.

Han belyser även underliggande ekonomiska förhållanden för politisk och militär styrka. Krig vinnas i fabrikena, inte på slagfälten, menar författaren.

Paul Johnson är en stor humanist, men han inser teknikens betydelse för militär styrka och visar på radars och avancerade flygplansmotorers avgörande betydelse för Englands förmåga att stå emot Hitler under slaget om Storbritannien.

Det finns en intressant och avgörande koppling mellan fri forskning, ekonomisk frihet och politisk demokrati.

Paul Johnson tecknar klart den avgörande kopplingen mellan en kapitalistisk ekonomisk utveckling och politisk demokrati.

Sovjetunionen, Kina, Kuba och Vietnam liksom alla afrikanska och asiatiska socialistiska stater utgör de bästa exemplen på hur kommunism och socialism misslyckats med att tillfredsställa elementära eller utvecklade konsumtionsbehov.

I totalitära staters centralism ligger deras svaghet, eftersom de inte kan besitta den kunskap eller den snabbhet som erfordras för att smidigt kunna tillfredsställa behov och sedan vidareutvecklas i enlighet med de förändrade behoven.

De saknar dessutom förmåga och stimuli att entusiasmera medborgarna till utveckling av forskning, produktion och välfärd.

Därmed tecknar han vad jag kallar "Gorbatjovs mardröm"; totalitära stater kan antingen välja mellan kontroll, inef-

ektivitet och stagnation eller frihet, forskning och ekonomisk utveckling.

Den stora optimism boken andas är just kopplingen mellan ekonomisk och politisk frihet. De utgör olika sidor av samma mynt. De utgör grunden för en teknisk utveckling och en produktionsapparat som skapar välfärd för medborgarna samt militärt skydd för medborgarnas frihet.

Det bästa och viktigaste exemplet på individuell frihet, ekonomisk frihet och politisk frihet utgör Västtysklands grundande och utveckling under Konrad Adenauers ledning, följt av "det västtyska undret" under Ludwig Erhards ledning.

Adenauer genomförde en förskjutning av Tysklands centrum åt väster, för att undvika ett nytt preussiskt Tyskland. Han lät den kristna uppfattningen, om familjen som den viktigaste enheten, ligga till grund för statsbildningen.

Västtyskland blev en federal stat, med en noggrann och balanserad uppdelning mellan den lagstiftande, verkställande och den dömande makten. I knappast någon författning finns de individuella friheterna så noggrant fastlagda som i Västtysklands.

Adenauer gav Västtyskland en stark demokratisk bas och etablerade landet bland de civiliserade staterna. Samtidigt etablerade han en grund för en exempelös ekonomisk återhämtning. Den har resulterat i en styrka som är så stark att Västtyskland är den starkaste motorn för den ekonomiska utvecklingen och den viktigaste pelaren för skyddet av Västeuropas frihet och utveckling.

Det hot inför framtiden han påvisar för den fria världen är den tilltagande stelheten eller ofriheten. En tilltagande politisk

reglering eller ofrihet leder till en ekonomisk stelbenthet, som i sin tur resulterar i en stagnerad resursallokering och avtagande teknisk utveckling och därmed en större sårbarhet gentemot totalitära stater.

Byråkratin utgör det största inre hotet för den fria världen. Han konstaterar att "Under dessa år utökades Statsmaktens möjligheter att göra orätt med en oanad hastighet. Dess makt att göra rätt och gott växte enbart långsamt och tveksamt."

Sovjetunionen utgör det största yttre hotet för den fria världen. Intressant är att

han noterar att den sovjetiske utrikesministern Molotov hade med sig instruktioner från Stalin till Berlin 12–13 November 1940, att som "primary requirements" begära Finland, Rumänien, Bulgarien och Svartahavsutloppen, och i en förlängning "as ultimate demands" Ungern, Jugoslavien, västra Polen, Sverige och en del av östersjöutloppen.

Boken är därmed utomordentligt insiktsfull och samtidigt välformulerad. Den utgör definitivt en nödvändig byggesten i förståelsen av de senaste sex decennierna.